

YLEISÖN MEDIASUHDE

Journalismia ei ole ilman vastaanottavaa yleisöä, jolla myös on omat odotuksensa toimittajien työstä sekä toimivasta ja kestävästä yleisösuhteesta. Journalismissa on pitkälti kysymys toimituksen ja yleisön keskinäisestä vuorovaikutuksesta ja siihen pohjautuvasta lukijoiden, katsojien ja kuulijoiden luottamuksesta tiedonvälitystä kohtaan. Yleisölle on myös tärkeää saada oma ääni kuuluviin mielipideosastoilla ja toimittajien toteuttamissa haastatteluissa.

YLEISÖN TIEDONTARVE

Tietojen merkitys

Journalistin rooli

YLEISÖN SANANVAPAUS

Haastateltavan sananvapaus

Mielipideosastot ja verkkokeskustelut

Yleisön tiedontarve

Tietojen merkitys

Journalismin tärkeimpänä tehtävänä voidaan pitää yleisön tiedontarpeesta huolehtimista. Tällä on merkitystä, koska valtaosa ihmisten saamasta julkisesta tiedosta sisältyy nimenomaan journalistisen median julkaisemiin juttuihin. Toimitusten julkaiseman yhteiskunnallisesti merkittävän tiedon pohjalta yleisö voi osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja myös arvioida julkista vallankäyttöä.

Tiedontuottajina toimittajat ovatkin ensisijaisesti vastuussa lukijoille, kuulijoille ja katselijoille. Vaatimus näkyy Journalistin ohjeiden korostamassa yleisön oikeudessa tietoon. Tiedonsaannin puolustamisessa on kyse tärkeiden aiheiden selvittämisessä ja nostamisessa puheenaiheiksi sekä tietojen välittämisessä ymmärrettävästi. Julkisen sanan neuvosto on arvioinut journalistien yleisövastuuta useissa ratkaisuihinsa, vaikka yleisön tiedonsaannin laiminlyöminen ei yksin sellaisenaan rikkoisikaan hyvää journalistista tapaa.¹

Yleisölle tärkeiden asioiden käsittelemättä jättämisellä ei myöskään rikota hyvää journalistista tapaa. Yleisön tiedonsaanti voi kuitenkin vaikeutua, jos toimitus esimerkiksi jättää tietoisesti selvittämättä jotakin tärkeää asiaa ulkopuolisen painostuksen seurauksena. Toisaalta yleisöllä ei ole välttämättä kovinkaan

tarkkaa käsitystä median eettisistä velvoitteista. Yleisö voi esimerkiksi pitää virheellisenä jutun lähtökohtaa tai valittua näkökulmaa tai sitä, että jotakin asiaa tai tietoa ei ole otettu huomioon aiheen käsittelyssä.

Tiedonvälityksessä on merkitystä myös sillä, kertovatko toimittajat pelkkiä ulkopuolisten tahojen heille toimittamia valmiita tietoja vai etsivätkö ja tuottavatko toimittajat niitä itse. Edellisen tapaisessa ”postikonttorijournalismissa” toimitukset toistavat ja välittävät saamiaan tietoja eteenpäin sellaisenaan varmistumatta niiden paikkansapitävyydestä tai yleisestä merkityksestä. Jos toimittajat jättävät kyseenalaistamatta siteeraamiensa lähteiden sanomisia, he tarjoavat näille vapaan väylän omien tavoitteittensa määrittämiseksi julkaistussa asiassa.

Tietojen yleisen merkittävyyden ohella mediasisältöjen kiinnostavuus ja viihteellisyys ovat nousseet entistä tärkeämmäksi tekijäksi yleisön houkuttelemiseksi ja pitämiseksi. Kaksijakoisten tavoitteiden takia toimitusten onkin puntaroitava, mitä aiheita voidaan jättää käsittelemättä, jos halutaan tarjota yleisölle vain sen *haluamia tietoja* sen sijaan että kerrottaisiin asioista, joista yleisön *pitäisi saada tietää*. Kun verkkojulkaiseminen ja sosiaalinen media ovat vähentäneet tiedotusvälineiden perinteistä portinvartijan roolia, *agenda setting* eli asioiden nostaminen osaksi julkista keskustelua ei ole enää journalistisen median yksinoikeus.

Yleisön journalismia kohtaan tuntema luottamus ja sitoutuminen seuraamaan median tuottamia sisältöjä tilaajina ja kuluttajina on perusedellytys menestyvälle tiedonvälitykselle. Yleisölle voi olla tärkeää myös toimituksen avoimuus eli jutun tavoitteiden ja toteutettujen valintojen perusteleva julkaisemisen yhteydessä. Eettisesti tätä merkittävämpää voi kuitenkin olla toimittajan avoimuus henkilölähdettä kohtaan heidän keskinäisessä vuorovaikutustilanteessa. Yleisöä saattavat kiinnostaa nimittäin enemmän juttujen sisältö kuin se, miksi tai miten jutut on tehty, eikä journalististen prosessien avaaminen välttämättä vähentäisi havaittua yleisön kokemaa epäluottamusta journalismia kohtaan. Ylipäättään epäluottamuksen taustalla voi piillä monenlaisia kulttuurisia, poliittisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä, joihin ei voida vaikuttaa vain juttujen sisältöjen kautta. Läpinäkyvyyden kasvattaminen voi jopa lisätä epäluottamusta uutisisältöjä kohtaan, jos lukijat ovat esimerkiksi odottaneet tietojen tarkistamiselta enemmän kuin mitä verkkotoimitukset pystyvät kiireissään tarjoamaan. ²

Internetin medialle aiheuttaman mullistuksen seurauksena toimitukset ovat menettäneet perinteistä yleisöään. Journalistiset toimijat ovatkin lisänneet kiinnostustaan selvittää yleisön mieltymyksiä mittauksilla ja data-analyysillä. Vaikka sisältöjen personoinnilla voitaisiinkin yhdistää oikeita ihmisiä oikeanlaisiin juttuihin, yleisölle on kuitenkin muistettava tarjota myös toimitusten kiinnostaviksi ja tärkeiksi katsomiaan aiheita. ³

Sisältöjen voidaan personoida lukijoiden aikaisemman käyttäytymisen pohjalta. Kohdentamisesta ja siihen käytettävien tietojen hankkimisesta olisi kuitenkin

kerrottava avoimesti, jos tiedotusväline kohdentaa sisältöjä eri tavoin eri ihmisille. Jos näkymässä on merkittävässä määrin käyttäjätietojen mukaan kohdennettua sisältöä, kohdentaminen olisi esitettävä ymmärrettävästi ja niin, että tieto on löydettävissä vähällä vaivalla. ⁴

Journalistin rooli

Yleisön korostunut oikeus saada yhteiskunnallisesti merkittäviä tietoja korostuu erityisesti tutkivassa journalismissa, jossa usein keskitytään selvittämään vallankäytön arveluttavia käytäntöjä, julkisten varojen käyttöä ja kaupallisen toiminnan asianmukaisuutta. Lainvastaisen menettelyn ohella jutuissa on käsitelty erimuotoista eettisesti arveluttavaa toimintaa, johon viranomaiset eivät pysty puuttumaan toimivaltansa perusteella.

Tutkivilla toimittajilla on myös erityinen suhde yleisöön. Valitessaan tutkimusten kohteita he usein asettuvat jo lähtökohtaisesti ”pienien ihmisten” asemaan ja selvittävät ”yhteiskunnallisina vahtikoirina” epäasiallisesta vallankäytöstä yleisölle aiheutuvia ongelmia. Tavoitteena on selvittää ja tuoda esiin, millaisessa tilassa kerrottavat asiat oikeasti ovat sen sijaan että toimittajat pelkästään toteaisivat, miten asioiden väitetään olevan. ⁵

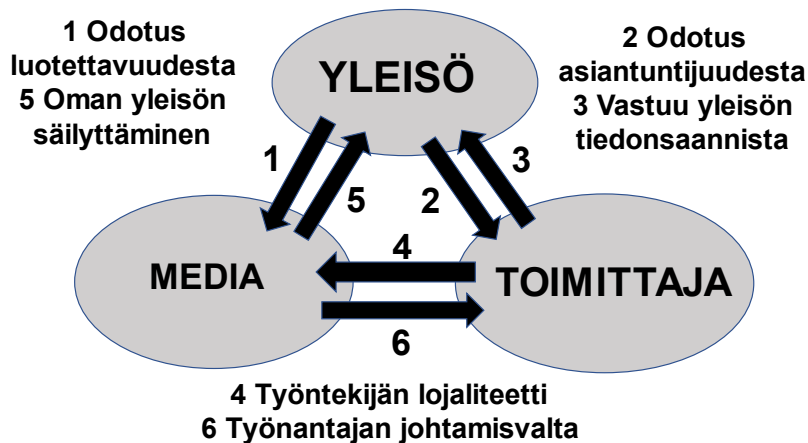
Journalistiliiton kyselyn mukaan toimittajien on kuitenkin aiempaa vaikeampi saada poliitikkoja ja viranhaltijoita haastateltaviksi tai hankkia heiltä ylipäättään tietoja. 40 prosenttia vastaajista kertoi työskentelynsä poliitikkojen kanssa vaikeutuneen jonkin verran tai paljon. Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että tietojen ja haastattelujen saaminen viranhaltijoilta oli vaikeutunut paljon tai ainakin jonkin verran. Ongelmien syiksi arvioitiin mediaa kohtaan tunnetun epäluulon kasvamisen, haastateltavien pelon jutun heille aiheuttamista seurauksista sosiaalisessa mediassa ja yleisesti muuttuneen keskusteluilmapiirin. Journalistisen yhteistyön tilannetta kartoitettiin kunnissa, maakunnissa ja valtakunnan tasolla. ⁶

Ylipäättään median yleisösuhteeseen vaikuttaa merkittävästi se, millaiseksi journalistit mieltävät oman tiedonvälittäjän roolinsa. Toimittajien arvoja ja asenteita kartoittaneen kansainvälisen kyselytutkimuksen osahankkeessa suomalaistoimittajat pitivät yhteiskunnallisen muutoksen ajamista entistä tärkeämpänä tehtävänä. Suhde yleisöön näytti kuitenkin olevan aiempaa hankalampaa tasapainottelua erilaisten toimitustyöhön liittyvien vaateiden keskellä. Sananvapauden toteutumiselle ongelmia tuntuvat aiheuttavan erityisesti kyselyyn vastanneiden omaa roolia koskevat näkemykset suhteessa vallankäyttäjien ja näihin liittyvään tiedonhankintaan. 40 prosenttia vastaajista ei käyttäisi missään oloissa valtaapitävien henkilökohtaisia dokumentteja. Joka neljäs ei hyväksyisi piilotettujen tallennusvälineiden käyttämistä tai luottamuksellisten liike- tai viranomaisaineistojen hyödyntämistä ilman lupaa omassa työssä. ⁷

Journalismin luotettavuudelle on tärkeää, että toimittajien henkilökohtaiset näkemykset eivät vaikuttaisi kohtuuttomasti toimitustyöhön ja juttujen

lopputulokseen. Yleisön pitäisi päinvastoin pystyä luottamaan siihen, että journalismi edes pyrkisi tasapuolisuuteen ja useisiin näkökulmiin. Merkitystä on vain sillä, millaisen argumentin ja näytön journalisti esittää työssään. Toimittajien riippumattomuudesta on kuitenkin vaikea tehdä yleistyksiä, kun esimerkiksi heidän poliittisia näkemyksiään ei ole selvitetty laaja-alaisesti. ⁸

Kokonaisuutena yleisön tiedonsaantiin vaikuttavat toimittajan työssään tekemät valinnat ja tiedotusvälineen toimituspoliittinen linja. Yleisö voidaankin nähdä osaksi eräänlaista ”journalistista kolmiyhteyttä” (kuva 3), jossa yleisön ohella ovat osallisina journalistista liiketoimintaa harjoittava mediayhtiö ja sen palkkaamat toimittajat. Yleisö odottaa seuraamaltaan medialta luotettavaa toimintaa (1) ja sitä, että toimittajat kertovat yleisölle tärkeistä asioista riippumattomasti ja todenmukaisesti (2). Vastaavasti median menestyvä liiketoiminta edellyttää julkaistuista sisällöistä kiinnostunutta yleisöä (5). Mediayhtiö voi työnantajana käyttää direktiovaltaansa toimittajaan ja hänen työhönsä (6). Vaikka toimittajan edellytetään olevan lojaali työnantajalleen (4), hän on samalla vastuussa yleisölle oman ammatillisen luottamuksensa säilyttämisestä (3).

KUVA 3. Yleisön, toimittajan ja mediayhtiön ”journalistinen kolmiyhteys”.

Toimittajan lojaliteettivelvoite työnantajaa kohtaan voi kuitenkin aiheuttaa ristiriitaa hänen yleisövastuulleen, jos jutun aihevalintaan ja toteutukseen liittyy jotakin, josta yleisölle ei saisi kertoa. Luottamuksensa säilyttämiseksi yleisön olisikin saatava tietää myös seuraamansa tiedotusvälineen journalistisista periaatteista ja jutussa toteutetuista valinnoista. Tämä voisi karsia lukijoiden, katselijoiden ja kuuntelijoiden mahdollisia epäilyjä juttuvalintojen epätasapuolisuudesta ja käsittelyyn vaikuttaneista epäasiallisista perusteista. Journalististen perusteiden kertomatta jättäminen voi heikentää luottamusta, vaikka ne olisivatkin hyväksyttäviä.

Toimittajan vakaumussuoja. Toimittajalla on mahdollisuus kieltäytyä työtehtävästä, joka on ristiriidassa paitsi lain ja hyvän journalistisen tavan myös henkilökohtaisen vakaumuksen kanssa. Menettelyn tarkoitus on estää työnantaja väärinkäyttämästä toimittajiensa journalistista roolia. Esimerkiksi mediayhtiön kaupalliset tavoitteet eivät saa johtaa epäjournalistisiin menettelyihin ja sisältöihin toimitustyössä. Vakaumuksensa perusteella toimittaja voi arvioida mikä omassa työssä on omantunnon mukaista. Toimittajan käsitys oikeasta ja väärästä voi törmätä yhteen välineen uutiskriteerien ja journalististen linjausten kanssa. Kun yleiset linjanvedot ovat vaikeita, jokainen tapaus vaatii erillistä tarkastelua.⁹

Toimittajan mahdollisuus kieltäytyä työtehtävästä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö hänen tarvitsisi kirjoittaa juttua esitetystä aiheesta. Esimerkiksi syvällisesti hengellistä toimittajaa ei voitaisi kuitenkaan vaatia haastattelemaan satanistikirkon johtajaa tai arvioimaan myönteisesti kirkon rituaaleja.¹⁰

Yleisön sananvapaus

Haastateltavan sananvapaus

Journalistinen media ei ole erityisemmin tukenut lukijoiden vuorovaikutusta tai heidän osallistumisestaan toimitustyöhön. Yleisön mahdollisuudet osallistua mediasisältöjen tuottamiseen ovatkin rajoittuneet pääosin juttuvinkkeihin ja valituista aiheista pyydettyihin kuviin ja tarinoihin. Yleisön ääni on kuulunut enimmäkseen uutisten asiantuntijoina ja yleisönosaston kirjoittajina. Lukijoiden mielipiteitä on haluttu kuulla lähinnä vain omaan arkeen liittyvissä aiheissa, vaikka mielipideosastoilla onkin julkaistu heidän näkemyksiään myös poliittisista ja taloudellisista kysymyksistä.¹¹

Julkisen sanan neuvosto on korostanut kansalaisten sanan- ja ilmaisuvapauden merkitystä ja painottanut jokaisen oikeutta ilmaista vapaasti oma mielipide. Työnjohto-oikeutensa perusteella työnantaja voi pyrkiä rajoittamaan tai kieltämään henkilöstöään kertomasta työnantajaa koskevia mielipiteitään esimerkiksi median haastatteluissa. Haastatteluja ei voida kuitenkaan rajoittaa pelkästään lojaalisuusvelvoitteen perusteella, eivätkä esimiehet saisi mielivaltaisesti rajoittaa alaistensa sananvapautta pelkästään oman asemansa perusteella. Esimerkiksi virkamiesten osallistuminen oman alan julkiseen keskusteluun voi jo sellaisenaan edistää tärkeän tiedon välitystä.¹²

2196/L/95. Kunnanjohtajan ilmoituksella "säännöllisen tietojen antamisen lopettamisesta" oli periaatteellista merkitystä journalistisen sananvapauden ja julkisen keskustelun rajoittamisessa. Neuvosto piti kunnanjohtajan menettelyä vakavana, vaikka hän olikin täsmentänyt tarkoituksensa olleen, että lehden toimittajia ei enää erikseen kutsuttaisi kunnanhallituksen tiedotustilaisuuksiin. Tapahtuman taustalla vaikutti lehden vapaakappalejakelun lopettaminen ilmestymisalueensa kunnille.

Epäselvyyttä on kuitenkin aiheutunut siitä, edustaako haastateltu työnantajaansa vai puhuuko hän omissa nimissään. Esimerkiksi kunta-alalla työskentelevä työntekijä saattaa toimia samanaikaisesti luottamustehtävässä, jonka hoitamiseen voi liittyä erityinen julkisuusvastuu.

5980/L/15. Pääluottamusmiehelle annettu varoitus kohdistui hänen sananvapauteensa ja oli omiaan kaventamaan kansalaisten mahdollisuuksia tietää käsittelystä asiasta. Pääluottamusmies oli kertonut postin jakeluongelmien syistä. Kerrotuilla asioilla oli yleistä merkitystä, eikä haastateltu ollut tuonut esiin arkaluonteisia tietoja työnantajansa toiminnasta.

Työsopimuslaissa mainitun lojaliteettivelvoitteen perusteella työntekijä ei esimerkiksi saa aiheuttaa työnantajalle vahinkoa perättömillä väitteillä tai liikesalaisuuksia paljastamalla.¹³ Työntekijän sananvapauden rajoittamisessa olisi kuitenkin löydettävä oikeudenmukainen tasapaino suhteessa työnantajan intresseihin.

EOM 3098/2/2010. Työnantajan esittämä kieltö ja antama varoitus olivat heikentäneet työntekijän uskallusta tarkastella kriittisesti omaan työhön liittyviä asioita ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan VTT oli rajoittanut kahden tutkijansa sananvapautta, vaikka heidän haastattelussa kertomillaan tiedoilla oli ollut olennaista yhteiskunnallista merkitystä. Salassapitoa tai kilpailukieltöä ei ollut rikottu eikä toiminnasta ollut aiheutunut vahinkoa.

Mielipideosastot ja verkkokeskustelut

Mediayleisö voi esittää mielipiteitään yleisönosastoilla ja median ylläpitämillä verkkokeskustelupalstoilla. Yleisön sananvapautta puolustava JSN toivoo medialta uskallusta julkaista niillä myös kiistanalaisia kirjoituksia, vaikka niissä esitettyjen väitteiden paikkansapitävyyttä ei voitaisikaan selvittää aukottomasti. Mielipiteiden moninaisuus kärsisi, jos toimitus jättäisi hiemankin epäselvässä tilanteessa kirjoituksen joka kerta julkaisematta. Toisaalta olennaisilta asiavirheiltä voitaisiin vältyä, jos kirjoittajat pystyisivät lähteyttämään kiistanalaiset väitteensä ennen kuin toimitus edes harkitsee niiden julkaisemista.¹⁴

2005/SL/93. Yleisönosastokirjoituksissa voidaan hyväksyä tavanomaisia toimituksellisia sisältöjä kärjekkäämpiä ja hätkähdyttävämpiä ilmaisuja. Kirjoittaja oli esittänyt värikkäästi mielipiteensä paikkakunnalle asettautuneesta pakolaisryhmästä.

7590/PL/21. Kirjoittajalla oli oikeus kertoa mielipiteensä pandemiarajoituksista ja vastustaa hengityssuojaimen käyttöä, vaikka olikin väittänyt virheellisesti, että koronavirusta ei olisi eristetty eikä siten myöskään todennettu. Päätoimittajan mukaan toimituksessa oli mietitty pitkään kirjoituksen julkaisemista. Julkaisematta jättämisessä olisi hänen mukaansa syytetty toimitusta sananvapauden rajoittamisesta.

Lähetetyn kirjoituksen tarkoitus. Tiedotusvälineiltä edellytetään asiallista suhtautumista yleisön yhteydenottoihin. Lähtökohtaisesti yleisönosaston kirjoitukset julkaistaan vain niille tarkoitettulla palstalla, mutta tarvittaessa

toimituksen on varmistuttava kirjoituksen julkaisutavasta lähettäjän kanssa. Toisaalta yleisönosastolle tarkoittamatonta tekstiä ei saa julkaista vastoin lähettäjänsä tahtoa. Virheellinen menettely voi johtaa myös tekijänoikeudellisiin kiistoihin.

2937/AL/00. Päätoimittajalle osoitetun kirjeen julkaisulupaa ei voinut peruuttaa, kun pyyntöä koskeva sähköpostiviesti oli jäänyt huomaamatta toimituksessa. Kun kyse oli ollut kantelijan jo myöntämästä julkaisuluvasta, neuvosto piti kohtuullisena, että hän olisi varmistanut perumisen onnistumisen esimerkiksi puhelinoitolla.

3089/SL/02. Toimitus ei olisi saanut julkaista saamaansa kirjoitusta haastatteluna pelkästään sanontoja muuntelemalla. Toimituksen menettely loukkasi myös kantelijan tekijänoikeutta, kun jutuksi muokatun tekstin tekijäksi oli merkitty lehden toimittaja. Toimituksen mukaan sille lähetettyä tekstiä voitiin käyttää jutun taustamateriaalina, mutta ei julkaista sellaisenaan. Lisäksi kirjoituksen lähettänyt kantelija oli mainittu jutussa useaan kertaan, ja hänelle oli myös maksettu palkkio tietojen hankkimisesta.

2905/SL/00. Lehdelle lähetettyä kirjoitusta ei olisi saanut julkaista osana päätoimittajan kolumnia vaan yleisönosastolla, jonne se oli myös tarkoitettu. Lehden menettely oli arveluttavaa, koska lukijat eivät voineet tietää, oliko lähetetty kirjoitus julkaistu kokonaisuudessaan.

5883/SL/15. Lukijan lähettämän korjauspyynnön julkaiseminen mielipidekirjoituksena osoitti toimituksen puutteellista harkintaa. Julkaisemisen perusteella lukijat kuitenkin saivat tietää lisää virheellisen jutun käsittelemästä asiasta ja mahdollisuuden punnita sitä myös toisesta näkökulmasta.

Toimituksen on varmistuttava myös siitä, onko lähetetty kirjoitus ylipäätään tarkoitettu julkaistavaksi. Tavanomaisen kirjoituksen julkaiseminen mainitsemalla myös lähettäjä ei välttämättä aseta häntä epäedulliseen valoon. Tietojen käyttäminen alkuperäisestä tavoitteesta poikkeavasti voi kuitenkin muuttaa niiden asiayhteyttä, jos kirjoitusta esimerkiksi hyödynnetään jutun lähdeaineistona.

3168/SL/02. Toimituksen kannalta oli ymmärrettävää, että ”Lukijoilta-palstalle” otsikoitu ja osoitettu kirjoitus oli tarkoitettu julkaistavaksi. Kantelija oli kuitenkin tarkoittanut kirjoituksensa vain tiedoksi palstasta vastaavalle uutispäällikölle.

3609/KL/06. Toimitus oli tulkinnut saamansa palautteen julkaistavaksi mielipidekirjoitukseksi. Menettelyllä ei rikottu hyvää journalistista tapaa, kun kirjoitus julkaistiin nimimerkillä, ja kirjoittaja oli jäänyt vain toimituksen tietoon.

2619/SL/98. Lehti teki haastattelumuotoisen jutun saamastaan mielipidekirjoituksesta, mutta ei ollut sopinut muuttuneesta menettelystä kirjoittajan kanssa. Neuvoston mielestä poikkeuksellisella tavalla horjutettiin yleisön luottamusta journalismiin, vaikka tarkkaavaisten lukijoiden uskottiinkin huomaavan, että juttu oli perustunut siinä olleen viittauksen pohjalta lehdelle lähetettyyn kirjoitukseen.

Julkaisemisen päätösvalta. Toimitus voi harkita, julkaiseeko se uudesta aiheesta saamansa kirjoituksen ja toisaalta jatkaako se kirjoituksen avulla lehdessä jo käynnistynyttä keskustelua. Kirjoittajalla ei ole oikeutta saada erityisempää näkyvyyttä tekstilleen.

382/KL/07. Kantelijan lähettämän mielipiteen julkaiseminen olisi ollut paikallaan, kun jutussa aiemmin julkaistu toteamus oli jättänyt yksipuolisen kuvan käsittelystä asiasta. Kyse oli ollut kuitenkin keskustelusta, jonka jatkamisesta toimitus voi päättää. Lisäksi kantelija oli jo aiemmin osallistunut asiasta käytyyn keskusteluun lehden palstoilla.

2967/SL/00. Kirjoittajalle ei ollut aiheutunut haittaa, kun hänen Näkökulma-palstalle tarjoamansa kuvallinen teksti julkaistiin yleisönosastolla muiden kirjoitusten joukossa ja ilman kuvaa.

Toimitukset voivat muokata tai lyhentää saamiaan kirjoituksia, jos niiden olennainen asiasisältö ei samalla muutu. Neuvosto kuitenkin suosittelee, että muokkauksesta neuvoteltaisiin kirjoittajan kanssa etenkin, jos toimituksen tarkoituksena on kommentoida tekstin käsittelemästä asiasta syntyviä keskusteluja.

3504/AL/05. Lehti sai kommentoida saamaansa kirjoitusta ylläpitämässään yleisökeskustelussa, kun mielipiteessä oli ollut kyse kirjoittajan asiaa koskevasta näkemyksestä. Toimitus oli lyhentänyt kirjoitusta asianmukaisesti ja liittänyt keskusteluun myös muita asiaan liittyviä puheenvuoroja.

1676/IL/90. Toimitukselle lähetettyä kirjoitusta voitiin lyhentää, kun sen olennainen asiasisältö ei muuttunut. Toimitus saattoi pitää lähettäjän vaatimusta ”kirjoituksen kokonaan julkaisemisesta, jos se tulee lehteen” voitiin pitää julkaisuehdon sijasta hänen toivomuksenaan.

3126/SL/02. Kantelijan mielipiteen olennainen sisältö oli käynyt ilmi hänen lähettämästään tekstistä, vaikka lehti oli karsinut siitä yli puolet.

Vakiintuneen journalistisen tavan mukaan yleisönosastokirjoitus voidaan julkaista myös nimimerkillä. Toimituksen on kuitenkin saatava tietää kirjoittajan henkilöllisyys. Vastaavasti kirjoittajan on voitava luottaa siihen, että hänen tietonsa jäävät vain toimituksen tietoon.¹⁵ Henkilöllisyyden kertominen voi olla kuitenkin perusteltua, jos kirjoittajalla on erityinen suhde kertomaansa asiaan. Kirjoittajan suositellaan käyttävän nimeään varsinkin, jos hän arvostelee voimakkaasti toista henkilöä.

4167/SL/09. Toimitus saattoi lisätä julkaisemaansa mielipidekirjoitukseen olennaisen tiedon kirjoittajan kaksoisroolista. Kantelija oli ottanut hallituksen jäsenenä kantaa ammattiliittonsa vaaleihin, vaikka oli toiminut samaan aikaan myös keskusvaalilautakunnan puheenjohtajana.

2424/PL/96. Lehti julkaisi nimimerkillä julkaistavaksi tarkoitetun mielipidekirjoituksen kirjoittajansa nimellä. JSN ei nähnyt asiassa ongelmaa, kun kirjoitus oli tavanomainen ja käsitteli aihetta, josta kantelija oli kirjoittanut omalla nimellään jo aiemmin.

2225/MTV/95. Viestin lähettäjän nimeä ei olisi saanut paljastaa television keskusteluohjelmassa, jossa lueskeltiin katsojien lähettämiä faksiviestejä. Kantelijan nimi oli mainittu toistuvasti, vaikka hän oli halunnut käyttää nimimerkkiä ja pyytänyt, ettei hänen henkilötietojaan kerrotaisi.

2935/PL/00. Vaikka lehden saaman kirjoituksen allekirjoitus osoittautui tekaistuksi, kielenkäyttö ei ollut poikkeuksellisen kärjekästä eikä lehden tarvinnut ryhtyä tarkistamaan lähettäjän henkilöllisyyttä ilman erityistä syytä. Virkamiehenä ja

kunnallispoliitikkona toiminut arvosteltu olisi voinut vastata omalla kirjoituksellaan julkaistuihin väitteisiin.

Toimitukselta ei edellytetä erillistä yhteydenottoa kirjoittajaan tai hänen henkilöllisyytensä varmentamista, jos kirjoitus on allekirjoitettu ja varustettu lähettäjän yhteystiedoilla. Henkilöllisyyden varmistamatta jättäminen voi kuitenkin johtaa kirjoittajan sekoittamiseen johonkin toiseen. JSN:n mukaan nimimerkkinä ei pitäisi käyttää sekaannusta aiheuttavia etu- ja sukunimiä. Yksittäisestä yleisönosastokirjoituksesta tulisi käydä ilmi, onko tarkoitus käyttää nimimerkkiä.

1902/SL/92. Lehden ei tarvinnut kertoa tarkempia tietoja yleisönosaston kirjoittajasta, jolla oli sama nimi ja oppiarvo kuin kantelijalla. Kirjoitus oli sisällöltään tavanomainen eikä lehti ollut velvollinen erityisesti varmistumaan kirjoittajan henkilöllisyydestä. Kantelijan mukaan kirjoituksessa esitetyt mielipiteet olivat täysin vastakkaiset hänen omien käsitystensä kanssa. Lisäksi toista samannimistä henkilöä hänen mukaansa ei ollut edes olemassa.

2837/SL/99. Kantelijaa arvostellut yleisönosastokeskustelu oli tavanomaista ja sitä voitiin käydä myös nimimerkillä. Kyse oli kantelijan nimellään julkaisemasta mielipiteestä, johon toinen henkilö oli vastannut nimettömällä kirjoituksella.

Toimituksen on pidettävä kiinni kirjoittajalle myönnetystä nimimerkin suojasta myös silloin, jos ulkopuoliset yrittävät selvittää hänen henkilöllisyyttään. Toisaalta kirjoittajan henkilöllisyyttä arvailevia tai pohdiskeluvia verkkoviestejä ei tarvitse poistaa, jos ne eivät sisällä arkaluonteisia yksityiselämän tietoja.

5133/AL/13. Nimimerkillä esiintyneen verkkokeskustelijan henkilöllisyys oli käynyt ilmi, kun muut keskustelijat olivat tarkastelleet hänen julkisille sivustoille lataamiaan tietoja, jotka olivat kenen tahansa arvioitavissa ja yhdisteltävissä. Aktiivisena nettikeskustelijana kantelijan oli siedettävä näkemystensä julkista arvostelua.

Median verkkokeskustelut. Toimitukset pyrkivät säilyttämään yleisöään ylläpitämillään verkkokeskustelupalstoilla. Yleisön tuottama ”rajaton” sisältö voidaan näin kytkeä osaksi median muuta julkaisutoimintaa, vaikka kyse ei ole toimitusten itsensä tuottamasta journalistisesta aineistosta. Ennakolta moderoidut verkkokeskustelut muistuttavat lähinnä painettujen lehtien yleisönosastoja, joiden sisältöjen julkaisemisesta toimitus voi päättää. Toimitus voi myös jälkikäteen poistaa ongelmalliseksi mieltämänsä verkkoviestit ilmoittamatta siitä erikseen.

Julkisen sanan neuvosto arvioi toimitusten menettelyä verkkokeskustelun ylläpitäjänä vain siltä osin, onko yleisön tuottaman verkkoaineiston käsittelemisessä noudatettu eettisiä velvoitteita. Niitä sovelletaan samanarvoisesti ennakolta ja jälkikäteen moderoituihin keskusteluihin. Journalismin yleisen uskottavuuden säilyttämiseksi toimitusten on puututtava julkaisemiinsa ongelmallisiin verkkoviesteihin viimeistään jälkeenkä. Yleisön on myös pystyttävä tunnistamaan, että kyse on ollut yleisön tuottamasta sisällöstä.¹⁶

Yleisökommenteissa sallitaan yleensä laaja ilmaisunvapaus ja nimimerkkien käyttäminen. Osallistujat hyväksyvät myös keskustelua koskevat toimituksen linjaukset.

7988/UL/22. Lehti oli julkaissut verkkojutun keskusteluosiossa kommentin, jossa nimimerkkikirjoittaja oli halventanut toista nimimerkkikeskustelijaa. Verkkokeskustelun julkaisu ympäristössään kommentti voitiin ymmärtää ylilyönniksi, eikä sillä ollut loukattu ihmisarvoa tai arvostellun nimimerkkikirjoittajan yksityisyyttä, kun hänen henkilöllisyytensä ei ollut laajasti tunnistettavissa.

7400/SL/20. Verkkojuttuun liittynyt yleisön kommentti oli mauton, mutta ei loukannut ihmisarvoa, eikä sen poistamista pidetty välttämättömänä. Kommentti ei JSN:n mielestä ollut kohdistunut kehenkään jutun perusteella selvästi tunnistettavaan henkilöön. Kyse oli lehden kertomasta armeijan ampumarjoituksen läheltä piti - tilanteesta, jossa varusmiehen ase oli lauennut ja luoti oli osunut valvojan kenkään. Verkkokomentissa onnettomuutta oli pidetty oikeutettuna valvojaa kohtaan.

Neuvoston mukaan mielipidepalstoilla on voitava keskustella avoimesti kaikesta. Keskustelun on tärkeää olla kokonaisuudessaan monipuolista, jotta kaikki näkökannat pääsisivät esille. Kommenteja ei välttämättä tarkastella irrallisina viesteinä, vaan osana käytävää keskustelua niissä voidaan kritisoida myös asiasta aiemmin esitettyjä näkemyksiä. Ongelmia voi kuitenkin syntyä painetussa lehdessä ja verkossa käytävien keskustelujen erillisistä sisällöistä.

4364/PL/10. Kirjoituksen ymmärtäminen oli muuttunut mahdottomaksi painetun lehden lukeneille, kun tekstistä oli jäänyt puuttumaan yhteys asiaa edeltäneeseen verkkokeskusteluun. Jälkimoderoidusta verkkokeskustelusta oli poistettu kokonaan kantelijan aloittama keskusteluketju siihen liittyneiden asiattomien vastauspuheenvuorojen takia. Kantelija joutui menettelyn perusteella erittäin kielteiseen julkisuuteen.

3228/SL/03. Neekeri-sanan historiaa ja käyttötapoja käsitelleen jutun synnyttämä verkkokomentointi ei houkuttellut osallistujia rasistiseen keskusteluun. JSN:n mukaan keskustelu oli ollut kokonaisuutena päinvastoin monipuolista, kun asiasta oli julkaistu myös useita kirjoittajaa ja hänen näkemyksiään arvostelleita kommentteja.

Verkkokeskustelujen moderointi. Toimituksen verkkokeskustelussa julkisuuteen saattaa päästä asiattomia viestejä jopa toistuvasti. Toimituksen tulisikin seurata verkkosivujaan ja pyrkiä poistamaan niiden ihmisarvoa loukkaavat sisällöt. Keskustelupalstan ylläpitäjän rikosoikeudellinen vastuu tulee arvioitavaksi, jos palstaa käytetään lainvastaisten viestien julkaisukanavana. Ylläpitäjä voi syyllistyä kiihottamisrikokseen, jos hän kieltäytyy poistamasta julkaistun rikoksen tunnusmerkit täyttävää viestiä saatuaan siitä ulkopuolisen ilmoituksen. Vaikka verkkokirjoittajia on tuomittu kunnianloukkauksesta, keskustelupalstan ylläpitäjiä ei ole toistaiseksi edes syytetty sisältönsä perusteella lainvastaisten viestien julkaisemisesta. ¹⁷

Yleisölle on lisäksi tarjottava mahdollisuus ilmoittaa ylläpitäjälle verkkokeskustelun asiattomista kommenteista. Valvonnan laiminlyöntiä ei voida perustella riittämättömillä toimitusresursseilla tai huolimattomalla moderoinnilla.

Hyvän journalistisen tavan noudattamiseksi toimituksen pahoittelu asiassa ja nopea viestien poistaminen saattaa kuitenkin riittää.

4844/SL/12. Toimitus ei ollut pystynyt hallitsemaan jälkimoderoidulla sivustolla valloilleen ryöpsähtänyttä keskustelua. Toimitus oli kuitenkin poistanut asiattomat viestit saatuaan niistä tiedon, mikä oli täyttänyt muodollisesti eettisen toiminnan vähimmäisvaatimukset.

5711/SL/15. Toimituksen olisi pitänyt poistaa väkivaltaan yllyttävä ja ihmisarvoa loukkaava kommentti viimeistään saatuaan siitä kantelijan huomautuksen. Hänen useat poistopyynnot eivät olleet heti tavoittaneet toimitusta, kun sairausloman aikana lehden verkkosivustoa oli tuotettu pienemmällä työvoimalla eikä työvuorossa ollut toimittaja ollut muistanut tarkistaa poistopyyntösivustolle tulleita viestejä.

6133/AL/16. Toimitus rikkoi hyvää journalistista tapaa, kun se ei ollut reagoinut riittävän nopeasti verkkokeskustelunsa asiattomiin kommentteihin. Toimitus olisi voinut poistaa kommentit, vaikka asiasta ilmoittanut kantelija ei ollutkaan yksilöinyt loukkaaviksi katsomiaan viestejä tai pyytänyt niiden poistamista heti jutun ilmestyttyä. Lehti oli poistanut loukkaavien kommenttien ketjun vasta kun JSN oli ryhtynyt selvittämään toimituksen käytäntöjä.

Verkkokeskustelun sääntely koskee myös toimitusten ylläpitämiä sosiaalisen median alustoja, kuten toimituksen omilla Facebook-sivuilla julkaistuihin juttuihin liittyviä yleisön kommentteja, joita toimituksen edellytetään myös pystyvän tarvittaessa moderoimaan. JSN ei edellytä somekeskustelujen aktiivista seurantaa, mutta toimitusten on poistettava ihmisarvoa ja yksityisyydensuojaa loukkaavat kommentit viimeistään saatuaan niistä ilmoituksen. Asia on ongelmallinen, koska toimitukset eivät voi määrittää, millaisessa asiayhteydessä kommentoinnille avatuista sisällöistä lopulta keskustellaan.

8659/UL/23. Lehti sai neuvostolta huomautuksen hyvän journalistisen tavan rikkomisesta, kun se ei ollut poistanut yleisökeskusteluun sisältyneitä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöille vihameilisiä kommentteja huolimatta asiasta saamastaan ilmoituksesta. Kommentit olivat liittyneet lehden Facebook-sivullaan julkaisemaan pride-kulkuetta käsittelevään verkkojuttuun. Päätoimittaja ei pitänyt lehden Facebook-sivua Journalistin ohjeiden liitteen ”Yleisön tuottama aineisto tiedotusvälineiden verkkosivuilla” tarkoittamana tiedotusvälineen ylläpitämänä verkkosivuna, jolloin sivun moderointivastuu olisi ollut toimituksella. Vaikka kommentointi olikin tapahtunut lehden sosiaalisen median sivulla, yleisökommenteissa kyse ei ollut lehden julkaisemasta sisällöstä, josta lehdellä olisi ollut toimituksellinen vastuu. Tämä olisi ollut selvää myös lukijoille. Edelleen päätoimittajan mukaan verkkoalustat eivät lähtökohtaisesti luovuta uutiskustantajille päätäntävaltaa esimerkiksi kommentointiosioden toiminnasta, kommentoinnin sallitusta sisällöstä tai muistakaan alustansa toiminnallisuuksista. Lehdellä ei ole esimerkiksi mahdollista jättää avaamatta kommentointimahdollisuutta tiettyjen linkittämiensä uutisten yhteydestä, kuten se tekee omilla verkkosivuillaan.

Verkkokeskustelujen moderointi voidaan toteuttaa toimituksen ulkopuolella, jos siinä noudatetaan Journalistin ohjeiden liitteen mukaisia periaatteita ja jos keskustelua ylläpitävä tiedotusväline voi puuttua palveluntuottajansa ratkaisuihin. ¹⁸

7918/UL/21. Verkkomoderoinnin ulkoistamisessa ei ollut kysymys journalistisen päätösvallan luovuttamisesta ulkopuoliselle. Lehti oli hyväksynyt STT:lle ulkoistamansa moderointilinjan ja pystyi jälkikäteen myös itse puuttumaan yksittäisiin moderointipäätöksiin. Kantelija oli epäillyt ulkoistetun palveluntuottajan tietämystä lehden linjasta tai siitä, mikä asia on riittävän merkittävä herättääkseen yleistä mielenkiintoa milläkin paikkakunnalla.

-
- ¹ JSN:n valmisteleavan sihteerin Ilkka Vanttisen tiedonanto kirjoittajalle.
 - ² Jussi Latvala: The mirage in the trust desert: challenging journalism's transparency infatuation. Reuters Institute, University of Oxford. Panu Uotila: Läpinäkyvyys ei lisääkään luottamusta. Suomen Lehdistö 6/2023.
 - ³ Mika Rahkonen: Jos media haluaa uusia yleisöjä, sen pitää tajuta oma kuplansa ja ponnistella ulos sitä. Yleisradio 22.5.2018.
 - ⁴ Automaattisesti tuotettujen ja julkaistujen sekä automaattisesti päivittyvien juttujen tapauksessa neuvosto suosittelee käyttämään jutun yhteydessä merkintää: ”Tämä on automaattisesti tuotettu/päivittyvä juttu/artikkeli, jonka tiedot ovat peräisin [lähde].” Lausuma uutisautomaatiikan ja personoinnin merkitsemisestä 2019. Julkisen sanan neuvosto 30.10.2019
 - ⁵ Suomalaisesta tutkivasta journalismista esimerkiksi Heikki Kuutti: Tutkiva journalismi. Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkivuus 1995.
 - ⁶ Journalistien tiedonsaanti vaikeutunut: poliitikot ja viranhaltijat välttelevät haastatteluja. Journalistiliitto.fi 25.09.2023
 - ⁷ Jari Väliverronen, Reeta Pöyhtäri & Mikko Villi: Paljon vanhaa, jotain uutta ja jotain lainattua. Suomalaisjournalistien ammattikuva Worlds of Journalism Study -kyselyssä. Jyväskylän yliopisto 2023
 - ⁸ Työelämäprofessori Matti Apusen haastattelu. Markus Mäki: Matti Apunen toivoo selvitystä toimittajien puoluekannoista. Keskisuomalainen 4.8.2023.
 - ⁹ Toimittajan kieltäytyminen oman vakaumuksen vastaisesta työtehtävästä voi rikkoa työntekijän lojaliteettivelvoitetta. Ongelmaa ei pitäisi kuitenkaan syntyä, koska myös työnantajat ovat sitoutuneet Journalistin ohjeisiin.
 - ¹⁰ Kun vakaumus on jokaisen oma asia, sen noudattaminen tai noudattamatta jättäminen ei näy yleensä ulospäin. Moniäänisessä yhteiskunnassa vakaumuksen noudattamisesta on kuitenkin tullut entistä tärkeämpää, mutta myös vaikeampaa. Jussi Ahlroth: Journalistin ei tarvitse tehdä vakaumuksensa vastaista työtä. Journalisti 4/2023.
 - ¹¹ Riina Hautala: Lukija tekee jutun - vai tekeekö? Tiedotusopin opinnäyte. Tampereen yliopisto 2008
 - ¹² Lausuma sananvapaudesta 2013. Julkisen sanan neuvoston kannanotto sananvapauden rajoittamispyrkimyksistä. Julkisen sanan neuvoston lausuma 3067/L/01

¹³ Työsopimuslain (55/2001) mukaan työntekijän on omassa toiminnassaan vältettävä kaikkea, mikä on ristiriidassa sellaisen menettelyn kanssa, mitä työntekijältä voidaan kohtuudella vaatia.

¹⁴ Eero Hyvönen: JSN linjasi toimitusten vastuuta mielipidekirjoitusten julkaisemisessa. Julkisen sanan neuvosto 10.6.2021

¹⁵ Lausuma mielipidekirjoituksista 2005 (3487/L/05)

¹⁶ Journalistin ohjeiden liite: Yleisön tuottama aineisto tiedotusvälineiden verkkosivuilla. Liite on laadittu Journalistin ohjeiden täydennykseksi, mutta sen painoarvo ja velvoittavuus on sama kuin ohjeilla.

¹⁷ Valtteri Niiranen, Petteri Sotamaa, Päivi Tiilikka: Sananvapauslaki, Tulkinta ja käytäntö. Sanoma Pro 2013

¹⁸ Esimerkiksi STT noudattaa moderoinnissa asiakasmedian kanssa sopimiaan käytäntöjä ja omia periaatteitaan. Keskustelijoiden esittämät näkemykset eivät vaikuta niiden julkaisemiseen, elleivät viestit ole lainvastaisia, loukkaa asiattomasti toisia tai ole ilmeisen paikkansa pitämättömiä. Viestit hylätään aina kokonaisharkinnan perusteella. Kirjoittajat saavat kommenttinsa julki pysymällä asiassa, esittämällä ajatuksensa asiallisesti ja viemällä keskustelua eteenpäin.